

BODY LANGUAGE SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

(BEDEN DİLİ ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI)

Mehmet TOK¹
Hasan TEMEL²

ABSTRACT

Teachers are expected to use effective body language in education which is a communication process. Within this direction, the aim of the study is to develop a reliable and valid scale in order to determine teachers' body language proficiency. In the draft development process of the scale, after having prospective teachers' views and examining the studies related to body language, the precursors were determined and a pilot study was conducted and also content experts were asked for their opinion. The 23-item scale that was used through a five-point Likert was applied to 503 senior prospective teachers who are studying at Çanakkale Onsekiz Mart University. In order to determine the construct validity of the scale, factor analysis was conducted. As a result of the data analysis, Kaiser-Meyer-Olki (KMO) value was found to be 0.92 and Bartlett Test of Sphericity of significance indicated as 0.00 ($p<0.05$). It was revealed that item factor loadings were formed under 3 factors that changed between 0.34 and 0.69 and coefficient of internal consistence (Cronbach alpha) value was found to be $\alpha=0.87$. Through the findings, it was revealed that the scale had a reliable value to be used in order to determine body language proficiency.

Keywords: Body language, validity and reliability, communication skills.

ÖZET

Bir iletişim süreci olan eğitimde öğretmenlerin beden dillerini etkili bir şekilde kullanmaları gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmanın amacı, öğretmenlerin beden dili yeterliliklerini tespit etmek amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Taslak ölçek geliştirilme aşamasında, öğretmen adaylarının görüşlerine başvurulduktan ve beden diliyle ilgili var olan çalışmalar incelendikten sonra öncül maddeler hazırlanarak ve pilot çalışma yapılarak uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. 23 maddeden oluşan ve 5'li likert tipinde geliştirilen ölçek Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi son sınıflarında öğrenim gören 503 öğretmen adayına uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Analizler sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin 0.92, Bartlett Test of Sphericity testi anlamlılık değeri ise 0.00 ($p<0.05$) bulunmuştur. Ölçek maddeleri faktör yüklerinin 0.34–0.69 arasında değişen 3 faktörden oluştuğu ve ölçeğin güvenilirlik çalışması için hesaplanan iç tutarlık katsayı (Cronbach alpha) değerinin $\alpha=0.87$ olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, geliştirilen ölçeğin beden dili yeterliliklerini değerlendirmede güvenle kullanılabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden dili, geçerlik ve güvenilirlik, iletişim becerileri.

¹ Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

E-posta: mehmettok@comu.edu.tr

² Arş. Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü.

E-posta: hasantemel@comu.edu.tr

SUMMARY

Introduction

We spend a large part of our lives in a way of communication (Göçmenler, 2011). Communication could be expressed as the process of affecting people by using some symbols and signs by individuals (Habacı et. al., 2013). Through communication, people find a chance to explain the ideas in their minds, to evaluate and to share them (Tutar, 2003).

The education processes require effective use of communication. It has been thought that the evaluation of these processes advantageously is connected substantially with the quality of communication between the teacher and student (Bolat, 1996). Through this perspective, it can be stated that the necessity for teachers to have effective communication skills is important in terms of their effective teaching. Understanding of elements of communication skills and their importance in education are the skills that the prospective teachers should gain in pre-service education (Dilekmen, Başcı and Bektaş, 2008). The communication between teacher and student plays a great role in fostering the quality of teaching and learning and in developing students' behaviors (Çalışkan and Yeşil, 2005; Yeşil, 2008). Because the learning process is an interaction process in general (Pehlivan, 2005). Regarding the educational process, teachers use verbal language as well as non-verbal language (Çalışkan and Yeşil, 2005; Çalışkan, Karadağ & Çalışkan, 2006).

While body language is referred to as the first communication tool and the first language (Baltaş and Baltaş, 2001; Yaman, 2007; Bağcı, 2008), people reflect their body language in various formats such as gestures, clothing, posture, sound and intonation (Açıl, 2005; McKay et. al., 2009). People give messages by using their body language (Altıntaş and Çamur, 2005; Şen, 2006; Winther, 2008). It is important for teachers and prospective teachers to have knowledge about how to use body language (Gökçeli, 2013).

In the light of the studies that have been conducted by Çalışkan and Yeşil (2005), Başaran and Erdem (2009), Emiroğlu (2013), Sönmez (1992), Yeşil (2008), Bağcı (2008) and Zeki (2009) so far, teachers' levels of using body language seems to be effective in classroom management and student achievement. In this study, it is aimed to develop a reliable and valid scale in order to measure the body language proficiency of teachers.

Method

The sample of this study consists of a total of 503 senior class pre-service teachers studying at Çanakkale Onsekiz Mart University in the fall semester of the academic year, 2013-2014. 351 (%69,8) of the participants are female while 152 (%30,2) are male. In their study, Comrey and Lee (1992) expressed the qualification measures of a sampling to be analyzed through factor analysis, a sampling of 50 people as "very bad", 100 people as "bad", 200 people as "average", 300 people as "good", 500 people as "very good", 1000 and more as "excellent".

Before developing a data collection tool, the pre-service teachers' opinions about the necessary body language behaviors were gathered. In the literature phase, statements aiming to measure the teachers' body language use were identified in the research studies regarding the communication skills and body language. As a result; 55 items were identified and an item pool was created. Those identified items were grouped as the following: a) Gestures and facial expressions b) Posture c) Sound and Intonation d) Clothing. As a result of further investigation, the number of the items was reduced to 38 items. In the light of a pilot study and expert opinions, a five point draft likert scale was composed and administered to the participants.

To determine the validity of the scale, an exploratory factor analysis method was conducted. According to Büyüköztürk (2005), Büyüköztürk (2007), Karagöz and Kösterelioğlu (2008) and Can (2013), exploratory factor analysis is an analysis technique that allows to group the similar structures between the items identified by the researchers or by determining the items that measure the quality and to explain the testing through significant factors. Before the factor analysis, the suitability of the data for factor analysis was tested through Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) and Bartlett Test of Sphericity. In the process of content analysis, "varimax" rotation technique results were examined to obtain interpretable results such as the common factor variance values of the items, eigenvalues line chart and principal components factor analysis. It is important to ensure the reliability in research studies (Karasar, 1995; Kurnaz and Yiğit, 2010). For the reliability analysis of the scale, the Cronbach's alpha internal consistency and item-total correlation coefficients were calculated.

Findings, Conclusion and Discussion

At the end of the analysis carried out in order to determine the construct validity of the scale, the scale consisting of 23 items was reduced to 15 items. In line with the findings, the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) value was found to be 0.92, and Bartlett Test of Sphericity value was found to be 0.00 which is significant. Factor analysis results have demonstrated that the scale has three factors explaining 55.51 % of the total variance of it. According to Scherer, Wiebe, Luther and Adams (1988) the change in the total percentage of variance between 40% and 60% is an indicator of the strength of the scale in the studies conducted in social sciences. In the analysis carried out for the items of which the rotated factor loading and item-total correlation values were presented, 8 items for the first factor, 5 items for the second factor, 2 items for the third factor are displayed. The factors were named as the following: 1) Gestures 2) Posture 3) Clothing. Internal consistency coefficient value (Cronbach's alpha), which was calculated for the reliability of the scale, is $\alpha=0.87$.

It is indicated that alpha reliability coefficient value is "Not Reliable" between 0.00-0.40, "Poor" between 0.40-0.60, "Quite Reliable" between 0.60-0.90 and "Excellent" between 0.90-1.00 (Özdamar, 1999; as cited in Tavşancıl, 2006). Factor loadings of the items are important in determining the item discrimination (Erkuş, 2003). Factor loadings of the scale items were varied between 0.34-0.69. To sum up, Body Language Scale is assessed to have high reliability and validity.

GİRİŞ

Yaşamımızın uyku dışındaki bölümünün çoğunu iletişim kurarak geçiririz. Evde, işte, okulda ve hayatımızın birçok alanında kullandığımız iletişim, sosyal paylaşım, duyguları ifade etme ve toplumsal ilişki kurma gibi bazı ihtiyaçların temelini oluşturmaktadır (Göçmenler, 2011). İletişim, bireylerin bazı semboller ve işaretler kullanarak karşısındaki kişiyi etkileme süreci olarak ifade edilebilir. İletişim sürecinde bazen ses, bazen yazı veya resim bazen de sözel olmayan iletiler kullanılabilir (Çalışkan ve Yeşil, 2005; Habacı vd., 2013). İletişim, hayatın her alanında olduğu gibi eğitim ve öğretim yaşamında da önemli bir yere sahiptir. Çünkü eğitim, iletişim süreçlerini kapsayan alanlardan biridir. Dolayısıyla öğretmenlerin eğitim sürecinde etkili iletişim becerilerine sahip olması gerektiği söylenebilir.

Eğitim süreçleri iletişimin etkin olarak kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Bu süreçlerin faydalı bir şekilde değerlendirilmesi büyük oranda öğretmenler ile öğrenciler arasındaki iletişimin niteliğiyle ilgili olduğu düşünülmektedir (Bolat,1996). Konuya bu gözle bakıldığında öğretmenlerin etkili iletişim becerilerine sahip olmaları gerektiği düşüncesi, öğretmenlerin derslerini etkili bir şekilde anlatmalarını açısından önemli olduğu sonucunu doğurur. İletişim becerilerini oluşturan unsurların anlaşılması ve bunların eğitimdeki önemi, hizmet öncesinde öğretmen adaylarına kazandırılması gerekli olan becerilerdir (Dilekmen, Başcı ve Bektaş, 2008). Bir iletişim mesleği olan öğretmenlikte etkili olabilmek için iyi bir iletişim becerisine sahip olmak önemli mesleki kriterlerden biridir (Pehlivan, 2005). Çünkü bireyin kendini iyi ifade edebilmesi ve karşısındakini daha iyi anlayabilmesi için kişinin uygun dinleme ve konuşma alışkanlıkları kazanmış olması gerekir. Aynı zamanda insanlar iletişim sayesinde zihinlerindeki fikirleri açıklama, onları değerlendirme ve paylaşma imkânı bulur (Tutar, 2003). Dolayısıyla öğretmenlerin, öğretecekleri kavram ve konularda etkili iletişim becerilerine sahip olmaları ve bu iletişim becerilerini kullanmaları önemlidir.

Öğretme ve öğrenme niteliğinin artırılmasında ve öğrencilerin davranışlarının gelişmesinde öğretmen-öğrenci iletişiminin önemi büyüktür (Çalışkan ve Yeşil, 2005). Çünkü öğrenme süreci genel olarak bir etkileşim sürecidir (Pehlivan, 2005). Bu etkileşim süreci sadece kelimelerden ibaret olmayıp aynı zamanda öğretmen ve yöneticilerin sınıf ortamında gönderdikleri ve aldıkları sözsüz mesajları da içermektedir (Miller, 2005). Eğitim süreçlerine bakıldığında öğretmenler, sözel dilin yanı sıra sözel olmayan dili de kullanırlar (Çalışkan ve Yeşil, 2005; Çalışkan, Karadağ ve Çalışkan, 2006). Bazı çalışmalarda, sözel olmayan dilin sözel dilden daha fazla kullanıldığı ifade edilmektedir (Schober, 1999; Kelly ve Goldsmith, 2004). Eğitim sürecinin nitelikli olması iletişimin niteliği ile doğrudan ilişkili olduğundan öğretmenlerin bu iki dili de etkili bir şekilde kullanmaları ve yararlanmaları gerekmektedir. Öğretmenler bu etkileşim içerisinde beden dilleriyle gerek bilinçli bir şekilde gerekse de bilinçsiz olarak olumlu veya olumsuz birçok mesaj verebilirler (Erdoğan, 2003). Bu süreçte öğretmenlerin sahip oldukları beden dili hareketleri ve bu hareketlerin öğrenciler

tarafından doğru bir şekilde anlaşılması önemlidir (McKay vd., 2009). Çünkü eğitimde beden dili, kişisel gelişimin yanı sıra sosyal ve kültürel öğrenme süreçleri için imkânlar sunmaktadır (Winther, 2008). Dolayısıyla öğretmenlerin günümüzde sadece mesleki bilgiye sahip olan kişiler değil, aynı zamanda öğrenciye bu bilgi birikimlerini aktarmada etkili iletişim kuran ve beden dillerini etkili bir şekilde kullanan bireyler konumunda oldukları düşünülebilir. Bu bakımdan öğretmenlerden, iletişim sürecinde sınıf ortamında sözsüz iletişim becerilerine sahip olmaları ve bu becerileri olumlu bir şekilde kullanmaları beklenir.

Sözsüz iletişim, insanların çeşitli iç ve dış uyarıcılara karşı sözel olarak ifade edemediği durumlarda, bazı vücut hareketleri ile ortaya koydukları birer tepki şeklindedir (Hellriegel vd., 1989:192; akt. Şen, 2006). Sözsüz olarak, beden hareketleriyle ve uzamsal ilişkilerle olmak üzere iki şekilde iletişim kurulur (McKay vd., 2009). Beden dili, ilk anlaşma aracı ve ilk dil olarak ifade edilirken (Baltaş ve Baltaş, 2001; Yaman, 2007; Bağcı, 2008) kişilerin jest-mimik, giyimleri, duruşları, ses ve tonlamaları gibi çeşitli biçimlerde beden dillerini yansıttıkları belirtilmektedir. Kişilerin beden dili davranışlarına bakılarak, o anki ruh hali, görüşleri ve tutumları gibi birçok durumla ilgili vermek istediği iletiler anlaşılabilir. Dolayısıyla beden diliyle insanlar duygularını, düşüncelerini, arzu ve isteklerini paylaşabilirler (Baltaş ve Baltaş, 2001).

Bir başka ifade ile beden dilimiz bizimle ve iç dünyamızla ilgili bize ipuçları sunar. Beden dilini etkili kullanabilen kişilerin çevreleriyle daha etkili bir iletişim kurmaları mümkün olabilir. Çünkü iletişimde beden dilinin etkisinin %50'den fazla olduğu ifade edilmektedir (Altıntaş ve Çamur, 2005; McKay vd, 2009). Bu bakımdan bir iletişim süreci olan eğitim sürecinde başarıya ulaşılması için öğretmenlerin beden dillinden etkili bir şekilde yararlanmaları gerektiği düşünülmektedir. Beden dilinin, öğrenci ve öğrenmelerin motivasyon kaynağı ve derse olan ilgilerini arttırmada önemli bir araç olduğu görülmektedir (Zeki, 2009). Buradan hareketle öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının beden dilini nasıl kullanacakları konusunda bilgi sahibi olmaları önemlidir (Gökçeli, 2013). Çünkü “Öğrencilerin dikkatini çekmede, soyut ifadeleri somutlaştırmada, vurgulamalarda ya da mesajların anlaşılabilirliğini yükseltmede öğretmenin beden dili önemli rol oynar” (Çalışkan, Karadağ ve Çalışkan, 2006, s. 50).

İlgili Araştırmalar

Genel olarak beden diliyle ilgili literatüre bakıldığında çok sayıda çalışmanın yer almadığı görülmektedir. Beden diliyle ilişkili olan çalışmaların genellikle iletişim becerileri içerisinde yer aldığı görülmektedir. Beden diliyle ilgili Şen (2006) yaptığı çalışmada, Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri'nde hizmet veren öğretmenlerin, sınıf içi iletişimde olumlu ve olumsuz beden dili hareketlerini nasıl kullandıkları, beden diline yüklenen anlamların ve beden dilinin eğitime olan katkısının neler olduğu, öğrencilerin, sınıf ortamında öğretmenlerin gösterdikleri beden dili hareketlerinden ne derece etkilendikleri öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerini alarak tespit etmeye çalışmıştır. Şen araştırmasının devamında öğretmenlere göre, öğrenciler literatürde geçen ve sınıf içi iletişimde kullanılan

olumlu beden dili hareketlerinden olumlu yönde, olumsuz beden dili hareketlerinden ise olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda bazı olumsuz beden dili hareketlerinin öğrencileri olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin, öğretmenlerinin sınıf içi iletişimde kullandıkları olumlu beden dili hareketlerinden olumlu, olumsuz beden dili hareketlerinden ise olumsuz etkilendikleri vurgulanmıştır.

Çalışkan ve Yeşil (2005) yaptıkları çalışmada ise öğretmenin beden dilini kullanabilme yeterliği ile ilgili temel yönelimleri, yapılan önemli yanlışlıkları belirlemeye ve öğretmenlerin dikkatlerini bu konuya çekerek uygun önlemlerin alınmasını önermeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonunda öğretmenlerin, mesleki başarılar elde edebilmek için beden dili kullanımının niteliğine, beden dilinden etkin yararlanma kurallarına, yapılan önemli yanlışlıklara ilişkin veriler elde etmişler ve öğretmenlerin bu dili etkili olarak kullanabilme yollarına ilişkin önerilerde bulunmuşlardır.

Başaran ve Erdem (2009) çalışmasında, konuşmacının vurgu ve tonlamalarının, telaffuzunun, konuşma esnasında uygun yerlerde durmasının, beden dili kullanmadaki ustalığının, işitilebilirliğinin güzel, doğru ve etkili konuşmada önemli olduğunu tespit etmiştir.

Emiroğlu (2013) yaptığı çalışmada Türkçe öğretmenliği bölümlerinde öğretmen adaylarına sadece sözlü anlatım veya konuşma eğitimi derslerinde değil, diğer derslerde de beden dili kullanımına ilişkin bilgiler verilmesi ve uygulamalar yaptırılması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda üniversite hocalarının doğru, etkili ve uygun beden dili kullanımı bakımından öğrencilere model olması gerektiği görüşünü ortaya koymuştur.

Sönmez (1992) sınıf öğretmenlerinin sınıf içi iletişim becerilerinde yetersiz olduklarını ifade etmiş, benzer şekilde Çalışkan'ın (2003) yaptığı çalışmada sınıf öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını değerlendirdiği sınıf öğretmenlerinin beden dillerini yeterince kullanmadıklarını ifade etmiştir. Benzer olarak Dağlı ve Öner (2002) tarafından yapılan araştırmada da sınıf içi iletişim davranışlarına ilişkin olarak Fen Bilgisi öğretmenlerinin ders anlatırken “başla onaylama” konusunda öğrencilerin algısı “pek yeterli değil” olarak tespit edilmiştir.

Yeşil (2008) ise çalışmasında sınıf tartışmalarına katılan öğrencilerin konuşmacıların sözsüz davranışlarından ne derece etkilendiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin katıldığı çalışmada, veriler öğrencilerin sınıf tartışmaları esnasında toplanmıştır. Çalışmanın sonunda öğrencilerin konuşmacıların yüz ifadeleri, jestleri ve fiziksel görünüşlerinden olumsuz etkilendikleri ve tonlamadan da son derece olumsuz etkilendikleri, kadın katılımcılar erkeklere göre sözsüz davranışlardan olumsuz yönde daha çok etkilendikleri ve jestlerin, yüz ifadelerinin, fiziksel görünüşün ve tonlamanın birbirleriyle anlamlı olarak pozitif yönde ilişkili oldukları ifade edilmiştir.

Bağcı (2008) yaptığı çalışmada ise öğrencilerin, öğretmenlerin beden dillerini nasıl algıladıkları üzerinde durmuştur. Beden diline dikkat eden öğretmenlerin, gerek sınıf yönetiminde gerekse öğrenci başarısında etkili olduğunu ifade etmiştir. Bağcı, çalışmasında geliştirdiği anketlerden elde ettiği bulgular

sonucunda öğretmenlerin beden dilini kullanmalarındaki becerilerinin, öğrencilerin derse olan ilgilerini artırmakta etkili olduğunu, beden dilini etkin biçimde kullanmasını bilen öğretmenlerin, derslerinde, öğrencilerden daha fazla verim aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Zeki (2009) yaptığı çalışmada sınıfta göz teması, mimik ve jestlere odaklanmada sözsüz iletişim hakkında öğrenci algılarını incelemiştir. Sınıf yönetimi dersine katılan 67 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerden iki aylık sınıf yönetimi derslerine katıldıktan sonra onların dikkat ettikleri bir haftalık herhangi bir olayla ilgili “kritik anlar yansıması (critical moments reflection)” raporu yazmaları istenmiştir. Öğrencilerden elde edilen veriler içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmacı "Göz teması mimik ve jestlerin anlamıyla ilgili sınıf yönetimi dersindeki raporlarında öğrenciler ne yazmaktadır" araştırma sorusuna odaklanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda sözsüz iletişimin, hem öğrencilerin öğrenmeleri için bir yoğunlaşma ve motivasyon kaynağı hem de dikkat çekme ve devamlılığı sağlamada önemli bir araç olduğu ifade edilmiştir.

Yapılan çalışmalar ışığında öğretmenlerin beden dilini kullanma düzeylerinin sınıf yönetimi ve öğrenci başarılarında etkili olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışmada öğretmenlerin beden dili yeterliliklerini ölçmek amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Tüm meslek gruplarında belli düzeyde beden dili becerileri gerekmektedir. Bazı mesleklerde beden dilinin kullanımı çok daha önemlidir. Çünkü bu mesleklerin icraatlarının daha etkili ve verimli olabilmesi için beden dilinin de kullanılması gerekmektedir. Beden dili konusunda literatür incelendiğinde yeteri kadar araştırmanın bulunmadığı ve öğretmenlerin beden dilinin ne derece kullandıklarıyla ilgili de yeterli çalışmanın olmadığı görülmektedir. Yapılan bu çalışma ile bu eksikliğin giderilmiş olacağı düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular, eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin beden dili kullanımlarına yönelik alana katkı yapacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Bu çalışmanın örnekleme 2013-2014 güz döneminde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi son sınıfta okuyan toplam 503 öğretmen adayından oluşmaktadır. Katılımcıların 351'i (%69,8) kız, 152'si (%30,2) erkektir. Comrey ve Lee (1992) yaptıkları çalışmada, faktör analizi yapılacak olan bir örneklemin yeterlilik ölçüleri hakkında 50 kişilik bir örnekleme “çok kötü”, 100 kişiliği “kötü”, 200 kişiliği “orta”, 300 kişiliği “iyi”, 500 kişiliği “çok iyi”, 1000 ve daha fazlasını “mükemmel” olarak ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda araştırmanın örnekleme faktör analizi için “çok iyi” bir dereceye sahip olduğu düşünülmektedir. Çalışmaya gönüllük esasına göre katılımcılar dâhil edilmiştir. Örneklem seçilirken son sınıftan seçilmelerine dikkat edilmiştir. Son sınıfta okuyan öğrencilerin seçilme nedenleri ise öğrencilerin iletişim becerileriyle ilişkili olan dersleri almaları, öğretmenlik uygulamaları ve okul deneyimi derslerine katılmalarıdır. Ayrıca eksik

cevapların araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini etkileyebileceği düşüncesiyle uygulanan ölçekteki maddeleri eksik olarak dolduran katılımcıların verdikleri cevaplar dikkate alınmamış ve çalışmanın örnekleminde çıkarılmıştır.

Veri Havuzunu Oluşturma Süreci

Veri toplama aracı geliştirilmeden önce öğretmen adaylarından öğretmenlerin sahip olması gerektiği düşünülen beden dili davranışlarıyla ilgili düşünceleri doğrultusunda madde havuzu oluşturmak amacıyla Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Ana Bilim Dalı 1. sınıfta okuyan 80 öğretmen adayına “Beden dili denilince ne anlıyorsunuz? (giyim, duruş, jest (el kol hareketleri) ve mimik (yüz ifadeleri), ses ve tonlama vb. açısından değerlendiriniz) Lütfen maddeler halinde yazınız?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarından elde edilen cevaplar doğrultusunda, öğretmenlerin beden dili kullanımlarını ifade eden ve edebilecek olan davranışlar belirlenmiştir. Literatür taraması aşamasında iletişim becerileri ve beden diliyle ilgili olan çalışmalar incelenmiştir ve bu doğrultuda yapılan çalışmalarda öğretmenlerin beden dilli kullanımlarını ölçmeyi amaçlayan maddeler tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplardan ve yapılan literatür taramasından öğretmenlerin beden dili davranışlarını ölçebileceği düşünülen 55 madde belirlenerek madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddeler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan bu ifadeler; a) Jest ve Mimikle ilgili, b) Duruşla ilgili, c) Ses ve Tonlamayla ilgili, d) Giyimle ilgili bileşenlerden hangisine yansıttığına ilişkin alt faktörleri içeren çizelgelere yerleştirilmiştir. Alt faktörlere yerleştirilen maddeler araştırmacılar tarafından tekrar incelenerek benzer olan ifadeler çizelgeden çıkarılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda çizelgede bulunan maddeler 38 maddeye düşürülmüştür. 38 maddeden oluşan taslak ölçek formu pilot olarak Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği ABD 3. sınıfta okuyan 72 öğretmen adayına uygulanmıştır. Karasar (1995), ölçek geliştirme çalışmalarında yapılacak olan pilot uygulamalarda kişi sayısının 50 kişiden fazla olması gerektiğini belirtmektedir. Öğretmen adaylarından benzer olarak gördükleri ve anlamadıkları maddeleri belirtmeleri istenmiştir. Daha sonra elde edilen cevaplar doğrultusunda taslak olarak geliştirilen ölçek 23 maddeye düşürülmüştür. 23 maddeye düşürülen ölçek uzman görüşü almak amacıyla Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde çalışmakta olan dört öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Ayrıca yazılan maddeler dil, anlam ve anlatım bakımından bir Türkçe uzmanıyla birlikte incelenmiştir. Uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda ölçek düzenlenerek katılımcılara uygulanacak biçime getirilmiştir. Öğretmen adayları ve uzmanların görüşleri ve pilot uygulama doğrultusunda yapılan düzeltmeler sonucunda öğretmenlerin beden dili yeterliliklerini ölçmek amacıyla 19’u olumlu 4’ü olumsuz ifadelerin bulunduğu toplam 23 maddenin yer aldığı bir taslak ölçek oluşturulmuştur. 23 maddeden oluşan ölçekteki maddeler alt boyut olarak a) Jest ve Mimikle ilgili 7 madde (3., 11., 15., 16., 18., 21. ve 22. maddeler), b) Duruşla ilgili 10 madde (1., 2., 4., 5., 6., 9., 10., 13.,14. ve 19. maddeler), c) Ses ve Tonlamayla ilgili 4 madde (7.,12., 20. ve 23. maddeler) ve d) Giyimle ilgili geliştirilen 2

maddeden (8. ve 17. maddeler) oluşmaktadır. Geliştirilen ölçek 5’li likert tipindedir. Ölçekte yer alan maddelerin karşılıklarında yer alan seçenekler ve puan karşılıkları; 1= “Kesinlikle Katılmıyorum”, 2= “Katılmıyorum”, 3= “Kararsızım”, 4= “Katılıyorum” ve 5= “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde düzenlenmiştir.

Ölçeğin Yapı Geçerliliği ve Güvenilirlik Tespiti Çalışmaları

Yapı Geçerliliği Tespit Aşaması

Öğretmenlerin beden dili yeterliliklerini ölçmek amacıyla geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliğinin tespiti için aynı yapı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak, ölçmeyi az sayıda faktörle açıklamayı amaçlayan istatistiksel teknik olan faktör analizi yöntemi (Büyüköztürk, 2005, s.123) kullanılmıştır. Yapılacak olan faktör analizi değişkenler arasındaki ilişkiler sorgulanarak yeni bir yapı ortaya koymayı amaçladığı için (Can, 2013) açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Büyüköztürk (2007) ve Karagöz ve Kösterelioğlu’na (2008) göre açımlayıcı faktör analizi, araştırmacılar tarafından belirlenen maddeler arasındaki benzer yapı ya da niteliği ölçen maddelerin belirlenerek gruplanması ve anlamlı faktörlerle ölçmenin açıklanmasını sağlayan analiz tekniğidir. Açımlayıcı faktör analizinde; “bir faktör altında kalarak, belli bir yapıyı ölçen maddenin, ölçekte kalabilmesi için faktör yük değerinin belli bir değer üzerinde olması istenir. Faktör yük değerinin 0.45 olması iyi olarak kabul edilirken, az sayıda maddenin faktör yüklerinin 0.30’a kadar düşmesine göz yumulabilir” (Büyüköztürk, 2005, s.207). Ayrıca iki maddenin faktör yüklerinin çakışık kabul edilmemesi için aralarında 0.1 den fazla farkın olması beklenmektedir (Büyüköztürk, 2006). Faktör analizi yapılmadan önce verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Test of Sphericity testiyle test edilmiştir. Yapılan içerik analizi sürecinde, maddelerin ortak faktör varyans değerleri, özdeğer çizgi grafiği, temel bileşenler analiz sonuçları ve yorumlanabilir faktörler elde etmek için “varimax” döndürme tekniği sonuçları incelenmiştir.

Güvenilirlik Hesaplama Aşaması

Ölçek geçerliğinin ilk şartı güvenilirliğin sağlanmasıdır (Kurnaz ve Yiğit, 2010). “Güvenirliği kestirmek için çeşitli yollar vardır. Burada, birden fazla uygulamaya gerek kalmadan, ölçme aracıyla yapılan tek ölçümün kendi içinde ne kadar tutarlı olduğunun göstergesi olan Cronbach Alfa (Can, 2013, s.340) değeri hesaplanmıştır. Cronbach Alfa değeri iç tutarlığın bir göstergesidir ve 0.70 üzerinde bir değerde olması test güvenilirliği için yeterli görülmektedir. Ayrıca maddelerin ayırt edicilik gücünün belirlenmesi amacıyla madde toplam test korelasyonu analizi yapılmıştır. Madde toplam korelasyon analize göre bir maddeden elde edilen puanlarla tüm ölçekten elde edilen puanlar pozitif yönde ve yeterince yüksek bir korelasyon ortaya çıkarıyorsa, o madde ayırt edici olarak görülmekte ve ölçeğe dahil edilmektedir (Erkuş, 2003). Düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayısı, 0.30 ve üzeri olan maddelerin iyi maddeler olduğu, 0.20-0.30 arası olan maddelerin

zorunlu ise ölçme aracına alınabileceği, 0.20'nin altında olan maddelerin de ölçme aracından çıkarılması gerektiği ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2005, s.171). Elde edilen bulgular doğrultusunda ölçekten çıkarılacak maddeler belirlenmiş ve ölçeğe son hali verilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, yapılan analizler ışığında ulaşılan bulgular sistematik bir yapıda sunulacaktır. Bu doğrultuda sunulacak olan analizler üç başlık altında incelenecektir:

- 1- Faktör Analizinin Uygunluğunun Test Edilmesi
- 2-Yapı Geçerliliğinin İncelenmesi
- 3- Güvenirliğin İncelenmesi

1-Faktör Analizinin Uygunluğunun Test Edilmesi:

Örneklemden elde edilen verilerin faktör analizi için uygunluğu KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) katsayısı ve Bartlett Test of Sphericity testi ile açıklanabilir (Büyüköztürk, 2007). Bu doğrultuda, örneklemden elde edilen veriler üzerinde faktör analizi yapılabilmesi için en az KMO değerini 0.60 olması ifade edilmektedir (Pullant, 2001). KMO değeri 0.70 ve üzeri “iyi”, 0.5-0.7 arası “yeterli” ve 0.5’in altı ise yeterli ilişkiyi sağlayacak örneklem ihtiyacı gerektiği anlamındadır (Can, 2013, s.277). KMO değeri ve Bartlett Test of Sphericity testinin sonucu Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Verilerin Faktör Analizi İçin Uygunluğunun İncelenmesi

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem Ölçüm Değer Yeterliği		.922
Ki-kare Değeri		2741.724
Bartlett Test of Sphericity	Sd	105
	p	.000

Tablo 1’e göre KMO değerinin katsayısı 0.92 olduğu görülmektedir. Bu değere göre örneklem büyüklüğünün iyi düzeyde olduğu ifade edilebilir. Bartlett Test of Sphericity testine göre p değerinin 0.05’in altında olması maddeler arası ilişkilerin olduğu matrisin, ilişkiler olmadığı birim matristen farklı olduğunu gösterir (Can, 2013, s.277). Bu doğrultuda Bartlett Test of Sphericity testinden elde edilen sonuca göre p (p=0,000)<0,05 olduğu için elde edilen verilerin açımlayıcı faktör analizi için uygun olduğu ve değişkenler arasında faktör analizi yapmak için yeterli bir ilişki olduğu ifade edilebilir.

2- Yapı geçerliğin incelenmesi

Ölçekteki maddelerin yapı geçerliği incelenirken Korelasyon Matrisi, Anti- imaj korelasyonu, özdeğer çizgi grafiği, maddelerin toplam varyans oranı, temel bileşenler analiz sonuçları ve döndürülmüş faktör yük değerleri tablosuna bakılmıştır. Korelasyon Matrisi tablosuna göre matrisin determinanı 0.004 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla determinant değeri 0.001'den büyük olduğu için bu durum faktör çözümlenmesinin mümkün olabileceğini göstermektedir. Anti-imaj korelasyonu da her bir maddenin faktör çözümlenmesi içerisinde kalıp kalmamasına karar verilmesi için bir ölçüt sunar. Matrisin köşegeni söz konusu maddeleri gösterir ve bu kesişim noktasındaki değerin 0.5'in üzerinde olması istenir (Can, 2013, s.278). Bu doğrultuda ölçekteki tüm maddelerin anti-imaj korelasyonu tablosuna göre matrisinin köşegenindeki değerlerin 0.5'in üzerinde olduğu görülmüştür.

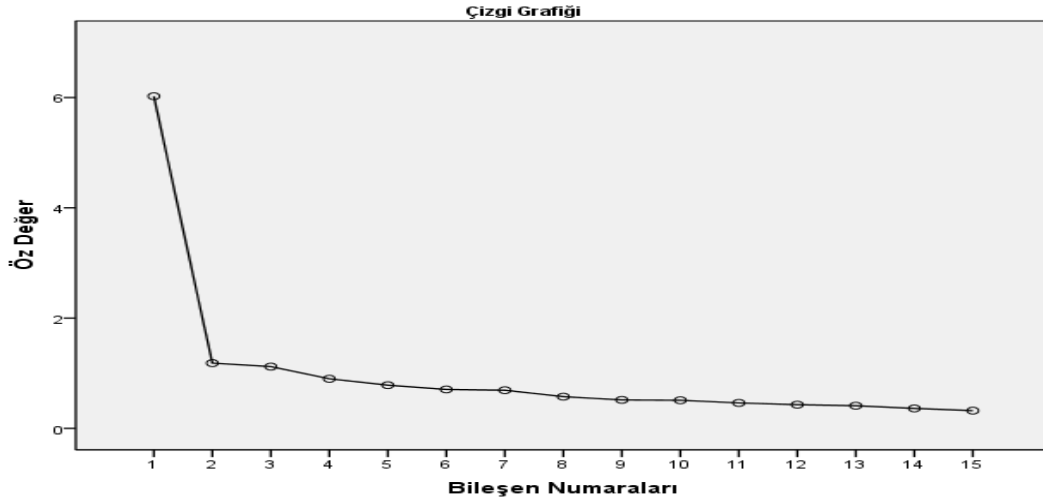
Ölçekteki maddelerin faktör yük değerlerinin analizi yapılırken; faktör yük değeri 0.45 ve üzeri olan maddeler seçilerek analize bu maddelerle devam edilmesi gerekir (Büyüköztürk, 2007). Bu doğrultuda yapılan analiz sürecinde ek-1'de verilen ölçekteki 7. ve 10. sıradaki maddelerin faktör yük değerleri 0.45'in altında olduğu için bu maddeler analiz sürecinden çıkartılmıştır. Geriye kalan 21 madde için varimax döndürme analizi incelendiğinde 21., 19., 13. ve 15. sıradaki maddelerin birden fazla faktörde 0.1'den az farkla yer aldıkları görülmüştür. Binişik maddelerin farklı faktörlerle sergiledikleri ilişki düzeyleri arasındaki farkın 0,1'den fazla olması gerektiği için bu maddeler ölçekten çıkartılmıştır (Büyüköztürk, 2005, s.125). Ayrıca ek-1'de verilen ölçekteki 5. ve 9. sıradaki maddeler bir faktör altında toplanmışlardır. Fakat düzeltilmiş madde toplam korelasyon değerleri 5. sıradaki madde için 0.06, 9. sıradaki madde için ise 0.19 olarak hesaplanmıştır. 0.20'nin altında olan maddelerin ölçme aracından çıkartılması gerektiği (Büyüköztürk, 2005) düşüncesi doğrultusunda bu maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin, 15 maddeden oluştuğu tespit edilerek bileşenlerinin belirlenmesi için; 1- Faktör sayılarının ve toplam varyansın belirlenmesi, 2- Faktör değişkenlerinin belirlenmesi ve 3- Faktörlerin isimlendirilmesi adımları izlenmiştir.

Faktör sayılarının ve toplam varyansın belirlenmesi:

Çizgi grafiği faktör çözümlenmesi sonunda, faktör sayısını belirlemek için bir ölçüt sunmaktadır (Can, 2013). Yapılan analizler sonucunda ölçekte kalan 15 madde için çizgi grafiği aşağıdaki gibidir.

Tablo 2

Çizgi Grafiği

Tablo 2’deki çizgi grafiğini incelediğimizde yüksek ivmeli hız düşüşünün yaşandığı bileşenlerin 1, 2 ve 3 numaralı bileşenler olduğu 4. bileşenden sonra çizgi grafiğinde yüksek ivmeli bir düşüşün gerçekleşmediği ve grafiğin yatay bir görünüm aldığı görülmektedir. Büyüköztürk (2007)’ye göre çizgi grafiğinde görülebilecek hızlı düşüşlerin (kırılma noktalarının) faktör sayılarını vereceği ifade edilmektedir. Buna doğrultuda ölçekteki anlamlı faktör sayısının üç olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3

Ölçeğin Özdeğer ve Açıkladığı varyans oranları

Faktör	Öz Değer	Açıkladığı Varyans
1. faktör	6.024	25.277
2. Faktör	1.183	19.585
3.Faktör	1.120	10.657
Toplam	8.327	55.519

Can (2013) 1’den büyük olan özdeğerlerin faktör olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda, yapılan analiz sonucunda Tablo 3’e göre özdeğeri 1’den büyük olan üç faktörün olduğu görülmektedir. Bu faktörlerin toplam varyansın açıklanma oranlarına bakıldığında; birinci faktör toplam varyansın %25.27’sini, 2. faktör %19.58’ini ve 3. faktör %10.65’ini açıklamaktadır. Yapılan analiz sonucunda ortaya çıkan üç faktörün birlikte maddelerdeki toplam varyansın ve ölçeğe ilişkin varyansın %55.51’ini açıkladığı görülmektedir. Scherer, Wiebe, Luther ve Adams’a (1988) göre, toplam varyans oranının %40 ile % 60 arasında değişmesi sosyal bilimlerde yürütülen çalışmalarda ölçeğin güçlülüğüne işaretir. Bu doğrultuda geliştirilen ölçeğin güçlü olduğu söylenebilir.

Faktör değişkenlerinin belirlenmesi:

Yapılan analizler sonucunda ölçüğe ait faktör sayısı ve toplam varyans belirlendikten sonra maddelerin faktörlere dağılımları tespit edilmiştir. Değişkenlerin (maddelerin) hangi faktörle en güçlü korelasyona sahip olduğunu belirlemek için kullanım sıklığı ve yorumlama kolaylığı sağlamasından dolayı dikey (orthogonal) döndürme yöntemi olan varimax kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen döndürülmüş faktör yük değerleri ve madde toplam korelasyon değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4

Beden Dili Ölçeği Maddelerinin Döndürülmüş Faktör Yük ve Madde Toplam Korelasyon Değerleri

Maddeler	Döndürülmüş Faktör Yük			Madde Toplam Korelasyon Değeri
	Değeri			
	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	
Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	.765			.608
Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	.700			.631
Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	.688			.697
Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	.677			.663
Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma beğenme övme vb.) yansıtırım.	.647			.435
Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	.599			.636
Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	.566			.523
Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	.521			.612
Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yerimi değiştiririm.		.700		.567
Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.		.674		.583
Kendimden emin bir duruş sergilerim.		.661		.631
Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.		.632		.497
Ders anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağılımını önlerim.		.534		.348
Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.			.815	.400
Giyimimdeki uyuma dikkat ederim.			.770	.409

Tablo 4'te döndürülmüş faktör yük değerleri ve madde toplam korelasyon değerleri sunulan maddeler için yapılan analizde, 1. faktörde 8 madde, 2. faktörde 5 madde ve 3. faktörde 2 maddenin bulunduğu görülmektedir.

Faktörlerin isimlendirilmesi:

Yapılan analiz sonucunda faktörlerin içerdikleri maddeler Tablo 4'te görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde 1. faktör altında toplanan maddelerin genel olarak jest ve mimik maddelerini içerdiği görülmektedir. 1. faktör "Jest ve Mimik" olarak isimlendirilmiştir. 2. faktör altında toplanan maddeler incelendiğinde genel olarak duruşla ilgili maddelerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. 2. faktör "Duruş" olarak isimlendirilmiştir. 3. faktör altında toplanan maddelere bakıldığında giyimle ilgili maddelerin olduğu görülmektedir ve bu faktörde "Giyim" olarak isimlendirilmiştir.

3- Güvenirliğin İncelenmesi

Elde edilen ölçekteki 15 madde için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.87 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.00-0.40 arasında "Güvenilir Değil", 0.40-0.60 arasında "Düşük Derecede Güvenilir", 0.60-0.90 arasında "oldukça güvenilir", 0.90-1.00 arasında "yüksek derecede güvenilir" ifade edilmektedir (Özdamar, 1999; akt. Tavşancıl, 2006). Bu doğrultuda ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.87 çıkması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Faktörler bazında Cronbach Alfa katsayılarına bakıldığında faktör 1 için 0.86, faktör 2 için 0.67 ve faktör 3 için 0.61 değerleri hesaplanmıştır. Bu anlamda ölçeğin faktörler bazında da oldukça güvenilir olduğu açıktır. Ayrıca Tablo 4 incelendiğinde ölçekteki maddelerin madde toplam korelasyon değerlerinin 0.34 ile 0.69 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçekteki maddelerin madde toplam korelasyon katsayılarının 0.30'un üzerinde olması maddelerin iyi maddeler olduğunu ortaya koymaktadır (Büyüköztürk, 2005).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı öğretmenlerin beden dili yeterliliklerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Elde edilen bulgular, hazırlanan ölçeğin öğretmenlerin beden dili yeterliliklerini belirlemede uygun niteliklere sahip olduğunu göstermektedir. Ölçek 5'li likert tipi olup 15 maddeden oluşmaktadır. Yapılan analizler sonucunda ölçek geliştirme aşamasında madde havuzunda bulunan 4 olumsuz madde ölçekten çıkarılmıştır. Dolayısıyla elde edilen ölçekte olumsuz davranışlar içeren maddeler bulunmamaktadır. Ölçeğin yapılan faktör analizi sonucunda özdeğeri 1'den büyük ve Tablo 2'de verilen çizgi grafiğinde açıkça görülen üç faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Birinci faktör "Jest ve Mimik" faktörü olarak belirlenmiştir. Bu faktör altında toplanan 8 maddeden 5'inin ölçek geliştirme aşamasında belirlenen alt boyutlardan jest ve mimik alt boyutu içerisine dâhil edilen maddeler olduğu, 2 maddenin ses ve tonlama alt boyutuyla ve 1 maddenin duruş alt boyutu içerisinde olduğu görülmüştür. Genel olarak 1. faktörü oluşturan maddelerin jest ve mimikle ilgili olduğu ve öğretmenlerin jest ve mimik kullanımlarını yansıtacağı düşüncesiyle bu faktör "Jest ve Mimik" faktörü olarak isimlendirilmiştir. Bu faktör öğretmenlerin jest ve mimik hareketleriyle ilgilidir.

Tablo 4’te 2. faktör altında toplanan maddeleri incelediğimizde 5 maddeden 4’ünün ölçek geliştirme aşamasında belirlenen alt boyutlardan duruş boyutunun içerisinde yer aldığı ve 1 maddenin ise ses ve tonlama alt boyutu içerisinde bulunduğu görülmüştür. 2. faktörün genel olarak öğretmenlerin duruşlarıyla ilgili yeterliliklerini ortaya koyduğu için bu faktör “Duruş” faktörü olarak isimlendirilmiştir ve bu faktör öğretmenlerin ders esnasındaki duruşlarıyla ilgilidir. Tablo 4’te verilen faktörlerden 3. faktör altında toplanan maddeleri incelediğimizde iki maddenin de giyimle ilgili olduğu görülmektedir. Bu maddelerin ölçek geliştirme aşamasında belirlenen faktörlerden giyim faktörü içerisine dâhil edildiği görülmüştür. Dolayısıyla 3. faktör “Giyim” faktörü olarak isimlendirilmiştir ve bu faktör öğretmenlerin giyimleriyle ilgilidir. Ayrıca elde edilen üç faktörün literatürle uyumlu olduğu görülmektedir (Açıl, 2005; Çalışkan, Karadağ ve Çalışkan, 2006; McKay vd., 2009). Ölçeğin tamamının Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.87 olarak hesaplanmıştır. Faktörler için hesaplanan Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı faktör 1 için 0.86, faktör 2 için 0.67 ve faktör 3 için 0.61 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar doğrultusunda geliştirilen ölçeğin beden dilini ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir.

Bağcı (2008) ve Zeki (2009) yaptıkları çalışmalarda sözsüz iletişimin derslerde öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını attırmada önemli bir araç olduğunun ve öğretmenlerin beden dilini etkili bir şekilde kullanmalarının önemi üzerinde durmuşlardır. Ayrıca Yeşil (2008) çalışmasında sözsüz davranışların sınıf içerisinde ne derece önemli olduğunu ortaya koymuş ve konuşmacıların jest, mimik ve fiziksel görünüşlerinin öğrenciler üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda öğretmenlerin sahip oldukları beden dili hareketleri ve bu hareketlerin öğrenciler tarafından doğru bir şekilde anlaşılması önemlidir (McKay vd., 2009). Geliştirilen bu ölçeğin hem öğretmen hem de öğretmen adaylarının beden dilini ne derece kullandıklarıyla ilgili bilgi vereceği düşünülerek öğretmenlere, öğretmen adaylarına ve araştırmacılara katkı sağlayacağı söylenebilir. Sonuç olarak öğretmen ve öğretmen adaylarının beden dili yeterliliklerini ortaya koyan bir ölçek geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının beden dilini nasıl kullanacakları konusunda da bilgi sahibi olmaları önemlidir (Çalışkan, Karadağ ve Çalışkan, 2006). Bu bakımdan geliştirilen ölçek, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının beden dilini nasıl kullanmaları gerektiği konusunda da bilgi vereceği düşünülmektedir. Ayrıca yapılan literatür taraması sonucunda öğretmenlerin beden dili yeterlilikleriyle ilgili yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının beden dili yeterlilikleriyle ilgili henüz yeterli oranda çalışmanın bulunmaması, geliştirilen ölçeğin bu çerçevede yürütülecek çalışmalar için önemli bir referans teşkil edeceği açıktır.

ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında geliştirilen ölçeğin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının beden dili yeterliliklerini belirlemede etkin bir veri toplama aracı olduğu düşünülmekte ve önerilmektedir. Bu bakımdan ölçeğin beden diliyle ilgili yapılan

araştırmalar için kullanılması ve beden dili yeterliliklerinin ortaya çıkarılması açısından araştırmacılar ve öğretmenler tarafından kullanılabilmesi düşünülmekte ve önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıl, M. (2005). *Başarılı ve Etkin Öğretmenin Beden Dili*. İstanbul: Armoni Yayıncılık.
- Altıntaş, E. ve Çamur, D. (2005). *Beden Dili Sözsüz İletişim*. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Bağcı, M. (2008). *Öğretmenin Beden Dilinin Öğrenciler Tarafından Algılanması (Esenler İlçesi Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baltaş, Z. ve Baltas, A. (2001). *Bedenin Dili*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Başaran, M., Erdem, İ. (2009). Öğretmen Adaylarının Güzel Konuşma Becerisi İle İlgili Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 743-754.
- Bolat, S. (1996). Eğitim Öğretimde İletişim: Hacettepe Eğitim Fakültesi Uygulaması, *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 75-78.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları Ve Yorum*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 7. Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Can, A. (2013). *SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Comrey, A. L., ve Lee, H. B. (1992). *A First Course in Factor Analysis*. (2th Edition), New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Hillsdale.
- Çalışkan, N. (2003). *Sınıf Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum
- Çalışkan, N. ve Karadağ, E. ve Çalışkan, N.F. (2006). *Eğitim, iletişim ve öğretmenin beden dili*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çalışkan, N. ve Yeşil, R., (2005). Eğitim Sürecinde Öğretmenin Beden Dili. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 199-207.
- Dağlı, A. ve Öner M., 2002, İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Okuyan Öğrencilerin Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Sınıf İçi İletişim Davranışlarına İlişkin Algıları. *Çağdaş Eğitim*, 292, 23-30.
- Dilekmen, M., Başcı, Z. ve Bektaş, F. (2008). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 223-231.
- Erdoğan, İ. (2003) *Sınıf Yönetimi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Erkuş, A. (2003). Psikometri üzerine yazılar. *Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, (24), 34-72.

- Emiroğlu, S. (2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Sorunlarına Görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 269-307.
- Gökçeli, S. (2013). Lise Öğrencilerinin Öğretmenlerin Beden Diline Yönelik Tutumları: Adana-Kozan Fatih Anadolu Lisesi Örnekleme. *Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 543-572.
- Göçmenler, H. (2011). *Beden Dilinin Yabancılara Türkçe Öğretiminde Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Habacı, İ., Ürker, A., Bulut, S., Atıcı, R., ve Habacı, Z. (2013). Beden Dilinin Eğitim Öğretim Üzerine Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 8(9), 1639-1655.
- Winther, H. (2008). Body contact and body language: Moments of personal development and social and cultural learning processes in movement psychology and education. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* (Vol. 9, No. 2).
- Karagöz, Y. ve Kösterelioğlu, İ. (2008). İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeđinin Faktör Analizi Metodu ile Geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 81-98.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti.
- Kelly, S. D., ve Goldsmith, L. H. (2004). Gesture and right hemisphere involvement in evaluating lecture material. *Gesture*, 4(1), 25-42.
- KURNAZ, M. A. ve Yiğit, N. (2010). Fizik Tutum Ölçeği: Geliştirilmesi, Geçerliliği ve Güvenilirliği. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 4(1), 29-49.
- McKay, M., Davis, M. ve Fanning M. (2009). *İletişim Becerileri, (Çev: Özgür Gelbal)*, Ankara: Hyb Yayıncılık.
- Miller, P. W. (2005). Body language in the classroom. *Techniques: Connecting Education and Careers*, 8, 28-30.
- Pehlivan, K. (2005). Öğretmen Adaylarının İletişim Becerisi Algıları Üzerine Bir Çalışma. *İlköğretim Online*, 4(2), 17-23.
- Pullant, J. (2001). *SPSS Survival Manual: A Step-By-Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows*. Philadelphia, PA: Open University Press
- Scherer, R. F., Wiebe F. A., Luther, D. C. ve Adams J. S. (1988). Dimensionality Of Coping: Factor Stability Using The Ways Of Coping Questionnaire. *Psychological Reports*, 62(3), 763-770.
- Schober, O. (1999). *Beden Dili [Körperesprache (originally published in Germany) - Body Language]* 4th edition. (Translator to Turkish: Sueda Özbent). İstanbul: Arion Publications.
- Sönmez, V., 1992, Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkinlikleri, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(8), 32-39.
- Şen, S. (2006). *Sınıf İçi İletişimde Beden Dili (Anadolu Otelcilik Ve Turizm Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Beden Dilini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesine*

- Yönelik Bir Araştırma*). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tutar, H. (2003). *Genel Ve Teknik İletişim*. Ankara: Nobel Yayın.
- Yaman, E. (2007). *Sonsuz Huzur Mutluluk ve Başarı Yolunda İnsan ve İletişim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yeşil, R. (2008). Evaluation of body language behavior in a class debate. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 36(7), 893-902.
- Zeki, C. P. (2009). The importance of non-verbal communication in classroom management. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1443-1449.

Ek 1

BEDEN DİLİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ölçek formu bazı beden dili davranışlarını içermektedir. Bu ölçek öğretmenlerin beden dili kullanımıyla ilgili bilgi toplamaya yönelik tasarlanmıştır. Bu doğrultuda sağlıklı bilgilere ulaşip doğru önerilerde bulunabilmemiz, sizin vereceğiniz cevapların samimiyetine bağlıdır. Dolayısıyla sizin vereceğiniz cevaplar son derece önemlidir. Aşağıdaki maddeleri cevaplandırırken; **formasyon dersleri, iletişim becerileri dersleri, derste yaptığımız sunumları, verdiğiniz özel dersleri, öğretmenlik uygulamaları tecrübelerinizi vb. durumları düşünerek** aşağıdaki beden dili ölçeğinde size uygun olan kutucuğu (x) işaretleyiniz. Ayrıca bu çalışmada toplanılacak verilerle sizleri herhangi bir puanlama veya değerlendirme amacı güdülmemektedir. Veriler sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Değerli zamanınızı ayırdığınız ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Bölüm:.....

Cinsiyet:.....

		Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle katılıyorum (5)
1	Ders anlatım esnasında yüzümü öğrencilere dönerek etkili ders anlatırım.	1	2	3	4	5
2	Derste öğrencilerin dikkatini toplamak için, sınıf içerisinde yerimi değiştiririm.	1	2	3	4	5
3	Mimiklerimi (yüz hareketleri) ders esnasında kontrol ederim.	1	2	3	4	5
4	Kendimden emin bir duruş sergilerim.	1	2	3	4	5
5	Ellerimi arkada tutarak öğrencilerimin derse olan ilgilerini arttırırım.	1	2	3	4	5
6	Kürsüde oturmak yerine ayakta daha iyi ders anlatırım.	1	2	3	4	5
7	Ses tonumla öğrencilerin derste dikkatini dağıtmam.	1	2	3	4	5
8	Elbiselerimin temiz ve düzenli olmasına dikkat ederim.	1	2	3	4	5
9	Ellerim cebimde olduğunda sınıfı daha iyi kontrol ederim.	1	2	3	4	5

10	Sınıfa girdiğim esnadaki duruşumla öğrencilerimin derse olan ilgilerini arttırırım.	1	2	3	4	5
11	Mimiklerimi (yüz ifadeleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	1	2	3	4	5
12	Ders anlatımında akıcı konuşarak dersimdeki dikkat dağınıklığı önlerim.	1	2	3	4	5
13	Yüzümü tahtaya dönük bir şekilde ders anlattığımda sınıfı kontrol ederim.	1	2	3	4	5
14	Duruşumla dersi, daha iyi kontrol ederim.	1	2	3	4	5
15	Dersin verimli geçmesi açısından ders sürecinde genellikle güler yüzlü olmaya dikkat ederim.	1	2	3	4	5
16	Jestlerimi (el kol hareketleri) ders esnasındaki duruma göre ayarlamaya dikkat ederim.	1	2	3	4	5
17	Giyimimdeki uyum ve düzene dikkat ederim.	1	2	3	4	5
18	Jestlerimi (el kol hareketleri) kullanarak etkili ders anlatırım.	1	2	3	4	5
19	Kürsüde oturuşumla öğrencileri kontrol ederim.	1	2	3	4	5
20	Ders esnasında önemli yerlerde vurgu yapmaya dikkat ederim.	1	2	3	4	5
21	Sınıfta öğrenciyle göz teması kurmaya özen gösteririm.	1	2	3	4	5
22	Duruşumla ders esnasındaki düşüncemi (konunun ehemmiyeti, zorluğu, kızma beğenme övme vb.)yansıtırım.	1	2	3	4	5
23	Öğrencilerin dikkati dağıldığında; ses tonlamamdaki değişikliklerle öğrencilerin derse odaklanmasını sağlarım.	1	2	3	4	5

Not: Geçerlik ve Güvenirlik analizi sonucunda 5, 7, 9, 10, 13, 15, 19 ve 21. sıradaki maddeler ölçekten çıkarılmıştır.